

Polona Kelava,
Andragoški
center Slovenije

KOMUNIKACIJA IN PISNE SPRETNOSTI (1. del)

Dostop do sredstev komunikacije kot ločnica med izobraženimi in neizobraženimi

POVZETEK

V prispevku iščemo vzporednice med posameznikovo stopnjo izobrazbe in njegovo zmožnostjo učinkovite uporabe sredstev komunikacije. Oboje povratno vpliva tudi na pisne spretnosti. Podrobneje se posvetimo uporabi interneta, ki je dovolj razširjeno sredstvo komunikacije in izobraževalno sredstvo, da lahko govorimo o njegovi množični uporabi, hkrati pa je zaradi nekaterih omejitev (cenovne nedostopnosti, zahtevanih spretnosti, znanj za njegovo uporabo) mnogim nedosegljivo. Izkaže se, da je dostop do interneta močno odvisen od stopnje izobrazbe, kar obstoječe razlike med višje in nižje izobraženimi dodatno povečuje.

Ključne besede: *izobraževanje odraslih, sredstva komunikacije, stopnja izobrazbe, dostop do interneta, digitalni razkorak.*

Razlike v dostopu do sredstev komunikacije lahko pomenijo pomembno točko razhajanja med odraslimi, ki prevzemajo odgovornost za svoje življenje in delovanje, in tistimi, ki pasivno dovolijo zastarevanje svojih znanj in spretnosti. Uporaba ali neuporaba sredstev komunikacije se zato najneposredneje navezuje na obnavljanje in oplemenitenje vsebin, ki jih je nekomu približalo njegovo začetno izobraževanje, in vsebin, ki preprosto obogatijo vsakdanje življenje, ter na s tem povezano vključevanje v izobraževanje (formalno in neformalno) v odrasli dobi.

Izobraževalna "kondicija", ki jo na splošno lahko povežemo z višjimi doseženimi ravni v pismenosti in višjimi stopnjami izobrazbe, pozitivno vpliva tudi na transfer znanja iz izobraževanja na uporabno raven. In obratno: večji kot je transfer, bolj se povečujejo ostale spretnosti sprejemanja in absorbiranja znanj

tudi iz drugih virov. Z razširjenostjo uporabe sredstev komunikacije in posebej z osvetlitvijo značilnosti uporabnikov in neuporabnikov izbranega sredstva komunikacije bomo skušali pokazati, kako lahko dostop do njih predstavlja enega od poglobitnejših dejavnikov povečevanja ali zmanjševanja možnosti za izobraževanje.

Predvidevamo, da uporabo sredstev komunikacije (in drugih virov) v precejšnji meri pogojuje stopnja izobrazbe. Osnovno orientacijo nam lahko dajo že podatki o razširjenosti posameznih sredstev, ki nas povezujejo, zbližujejo ali preprosto krajšajo razdalje. Nekaterih med njimi v osnovi ne moremo opredeliti kot komunikacijske, jih pa lahko na druge načine povežemo z izobraževanjem.

Število uporabnikov knjižnic se je do leta 1997 povzpelo malo nad petino. Število izvodov dnevnik časopisov se je s 15,15 na 100

prebivalcev leta 1990 v petih letih povzpelo na 20,75, nato pa do leta 1997 zopet padlo na 17,28. Muzeje v povprečju letno obišeče vsaka oseba enkrat (podatek za leto 1996). Od leta 1990 do 1998 se je število naslovov izdanih knjig na 100.000 prebivalcev povečalo za enkrat (na 188,14). Število telefonov na 100 prebivalcev je z dobre petine leta 1990 naraslo na skoraj 40 odstotkov v letu 1999. Tudi število osebnih avtomobilov raste, tako je leta 1998 vsakih 100 prebivalcev razpolagalo s 40 avtomobili. (Poročilo ..., 2001, str. 127)

Podobno narašča preskrbljenost gospodinjstev s trajnimi potrošnimi dobrinami. Televizor ali radijski sprejemnik so imela leta 2000 skoraj vsa gospodinjstva. Glasbene hi-fi naprave ima dobrih 40 odstotkov gospodinjstev, osebni računalnik pa tretjina gospodinjstev (podatka veljata za leto 2000 in sta pred tem dosegala bistveno manjše vrednosti). Klavir ali pianino je imelo leta 2000 4,5 odstotkov gospodinjstev, harmoniko pa 7 odstotkov. Z osebnim avtomobilom je razpolagalo 78 odstotkov gospodinjstev, s telefonom pa 91,7 odstotkov. (Statistični letopis ..., 2001, tabela 14-04-01)

Za vse dobrine lahko ugotovimo, da se njihova uporaba povečuje. Vendar pa je veliko pomembnejši od njihovega števila oziroma deleža preskrbljenosti posameznikov ali gospodinjstev z njimi podatek, kdo jih uporablja in ali jih uporablja v izobraževalne namene. To je težje ugotovljivo.

Na nek način se temu približa D. Findeisen (1998), ki govori o "usposobljenosti za kulturo" in o tem, kako bo v prihodnosti odločala o družbenem obstoju posameznika. Ta "kulturalna kompetenca" je po našem mnenju kljub temu, da jo je praktično nemogoče definirati in se njena vsebina neprestano spreminja (prav tam), najtesneje povezana z zmožnostjo izrabe virov znanja in informacij v okolju, o kateri smo govorili, ter predvsem z načinom njihove uporabe oziroma z namenom, ki jim ga vsak posameznik določi.

Učinkovita izraba virov ni možna, če posameznik tako virov znanja kot potreb po znanju ne zna prepoznati sam. Usposobljenost za samoizobraževanje (prim. Židan, 1997) je zato ključnega pomena, vendar mnoge raziskave potrjujejo, da je vsakršno samoiniciativno vključevanje v najrazličnejše oblike izobraževanja močno odvisno od stopnje izobrazbe vsakega posameznika. V praksi se je na primer pokazalo, da je preko običajnih sredstev obveščanja željeno ciljno skupino težko doseči, če je zanjo značilna nižja izobrazba od povprečne (Findeisen, 1999). To še dodatno kaže, da izobrazba pogojuje uporabo virov, ki so na voljo, s tem pa se niže izobraženim zapira marsikatera možnost za učenje in nadgradnjo njihovih znanj.

Zgornje ugotovitve lahko še toliko zanesljiveje, kot veljajo za vključevanje v organizirane oblike izobraževanja, prenesemo na področje vsakodnevnega samoizobraževanja s pomočjo sredstev (komunikacije), ki so na

Uporabo sredstev komunikacije pogojuje stopnja izobrazbe.

V raziskavi Pismenost odraslih in udeležba v izobraževanju odraslih, ki jo je izvedel Andragoški center Slovenije leta 1998, se je prav tako pokazalo, da so "slabše izobraženi odrasli zaradi neustreznih temeljnih spretnosti tudi manj sposobni izrabljati možnosti, ki so v izobraževanju odraslih" (Radovan, Vilič Klenovšek, 2001, str. 93). Celo več, tudi preference vsebine izobraževanja se glede na stopnjo dosežene izobrazbe precej razlikujejo. Odrasli, ki imajo končano ali nedokončano osnovno šolo in eno- do triletno poklicne šole, namreč izbirajo predvsem med strokovnimi vsebinami, odrasli z vsaj končano srednjo šolo pa se odločajo predvsem za splošnoizobraževalne vsebine (Mirčeva, 2001, str. 145). Tako se poprejšnja izobrazba izkaže kot konsistenten dejavnik pri določanju prednostnih vsebin. Pri bolj izobraženih kategorijah prebivalstva je tako učna dejavnost pogosto sprejeta ne le kot sredstvo za ohranjanje dela in pogoj za napredovanje, temveč tudi kot način za doseganje boljše kakovosti izrabe prostega časa in postaja pomembna sestavina življenjskega sloga (prav tam, str. 145, 146).

voljo. Obenem lahko povežemo izbiro družboslovnih vsebin izobraževanja (Židan, 1997) in stopnje izobrazbe.

"Usposobljenost za kulturo" bo odločala o družbenem obstoju posameznika.

S tem v zvezi, vendar nekoliko ožje, se omenja izraz "medijska pismenost", ki je nadgradnja siceršnje pismenosti in nuja današnjega vsakdana. "Medijsko pismen državljan ima dostop do medijev, zna analizirati, kritično ocenjevati in izdelovati raznovrstne komunikacijske oblike (tisk, televizija, internet itd.) ter aktivno participirati v družbenem življenju." (Erjavec, 1999a, str. 55) Medijska pismenost naj bi predstavljala tudi predpogoj za aktivno državljanstvo (Erjavec, 1999b), zato lahko za uresničevanje obojega predpostavljamo pomen predhodne izobrazbe posameznika.

DOSTOP DO INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJ

Na primeru interneta, ki najbolj brezkompromisno deli svoje uporabnike in neuporabnike, bomo pokazali, kako izobrazba pogojuje uporabo sredstev komunikacije. Internet je najnovejša oblika dvostranskega sredstva komunikacije, ki je dovolj razširjena, da lahko govorimo o njeni množični uporabi in vplivu na današnji vsakdan, hkrati pa s svojo nedostopnostjo, ki izvira tako iz cenovne nedosegljivosti kot tudi iz znanj in spretnosti, ki so za učinkovito uporabo potrebni, pred mnoge postavlja nepremagljivo oviro.

Internet izpostavljamo ravno zato, ker je preko njega dostopnih ogromno izobraževalnih vsebin in ker dostop do njega pomeni dostop do morda največje knjižnice na svetu. Nastajal naj bi celo trg elektronskega učnega gradiva (Vrabič in Klojučar, 2001, str. 110), kar tistim z dostopom zagotavlja

dodatno in izredno pomembno prednost pred drugimi brez njega.

Vsebine se na internetu obnavljajo dnevno, tako se tudi na ta način povečuje zaostanek tistih, ki dostopa do njih nimajo. Zato lahko rečemo, da velja podobno kot za dostop do ostalega izobraževanja: z neuporabo/neudeležbo znanja zastarevajo, ne porajajo se nove potrebe po znanju, sposobnosti in pripravljenosti za aktivno vključevanje v družbo ni ali pa je minimalna, zmanjšana je možnost prepoznavanja drugih virov znanj v okolju. Razlike, ki med (poenostavljeno rečeno) dvema skupinama ljudi obstajajo, se na ta način povečujejo, saj se zaloga znanj pri eni neprestano obnavlja, pri drugi pa zastareva in se zmanjšuje; pri privilegiranih odraslih se spretnosti dovolj uspešno prilagajajo potrebam, pri drugih pa ostajajo nespremenjene ali okorijo.

V Sloveniji je imel še v aprilu leta 1996 le en odstotek gospodinjstev dostop do interneta, v

S primerjalno študijo Eurydice je bilo ugotovljeno, da je na vseh stopnjah izobraževanja v državah, ki jih je raziskava zajela, mogoče opaziti podobne usmeritve; med njimi navaja tudi uporabo novih informacijskih in komunikacijskih tehnologij (Vseživljenjsko ..., 2002, str. 27). Pri tem lahko razlike med skupinami glede na stopnjo dostopa do interneta delno pripišemo cenam (dohodkom), delno pa ravnem pismenosti. (The dual digital divide – The information Highway in Canada. (2000). Ottawa: Human resources development Canada. V Education ..., 2001, str. 87) Prav tako je z razširjenostjo uporabe informacijskih in komunikacijskih tehnologij na delovnem mestu prišla do izraza nizka stopnja "tehnološke" pismenosti, ki predstavlja pomembno obliko družbenega izključevanja. (Education ..., 2001, str. 88)

prvi polovici leta 1997 sta ga imela dva odstotka, do konca leta pa je delež gospodinjstev z dostopom naglo zrasel na devet odstotkov in se pri tej vrednosti zadrževal skoraj dve leti. V začetku leta 2000 je bila medmrežno povezana skoraj že šestina gospodinjstev, do konca leta pa 21 odstotkov. (Raba..., www.ris.org/indikatorji/gosp1099.html) Med posamezniki jih do leta 2000 kar 66 odstotkov še ni uporabilo interneta, s tem da jih je slaba tretjina med njimi o tem razmišljala, dobri dve tretjini pa nista imeli tega namena. 14 odstotkov posameznikov je internet že uporabilo, vendar ga sicer ni uporabljalo, 5 odstotkov ga je uporabljalo mesečno, 15 pa tedensko (prav tam).

Grafikon 1:

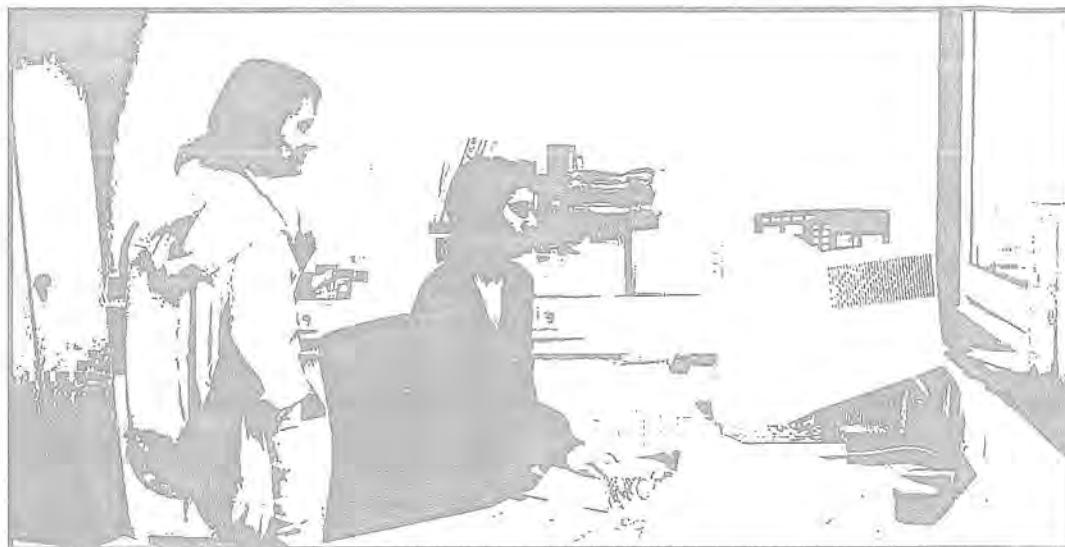
Bolj od naraščajoče uporabe interneta nas zanima struktura njegovih uporabnikov in njeno spreminjanje s povečevanjem števila uporabnikov. Predpogoj za dostop do interneta v gospodinjstvu je osebni računalnik, ki ga je tudi brez priključitve v medmrežje moč izkoristiti v izobraževalne namene, zato si bomo najprej pogledali nekatere značilnosti gospodinjstev z osebnim računalnikom. Razpolagamo s podatki za obdobje med letoma 1996 in 2000. Osebni računalnik ima več gospodinjstev v "višji" izobrazbeni skupini, razlike pa se v petih spremljanih letih povečujejo. Leta 1996 je imela osebni računalnik skoraj polovica gospodinjstev v "visoki" izo-

brazbeni skupini, okrog 35 odstotkov v "srednji", 20 v "poklicni" in okrog 7 odstotkov v "osnovni". Do leta 2000 se je delež imetnikov osebnih računalnikov v vseh izobrazbenih skupinah povečal, povečale pa so se tudi razlike med njimi. Tako je imelo osebni računalnik več kot 70 odstotkov gospodinjstev v "visoki" izobrazbeni skupini, malo nad 60 odstotkov v "srednji", okrog 40 v "poklicni" in nekaj nad 20 odstotkov v "osnovni". (Raba ..., www.ris.org/id/digital.ppt)

Posedovanje osebnega računalnika se razlikuje tudi glede na družbeni sloj, ki mu gospodinjstva pripadajo; delež imetnikov v višjih slojih naglo raste, v nižjih pa mnogo počasneje. Za "višji srednji" sloj je ta odstotek z dobre polovice v letu 1996 skočil skoraj na 85 odstotkov leta 2000, za "srednji" s 30 na 55 odstotkov, za "delavski" s 15 na 30 odstotkov in za "čisto spodnji" v štirih letih s 5 na približno 17 odstotkov. Izjema pri tem je le "zgornji", najvišji razred, kjer je imelo še leta 1996 osebni računalnik več kot 70 odstotkov gospodinjstev, nato pa je delež nekoliko nihaval in leta 2000 dosegal malo pod 60 odstotki. (Prav tam)

Veliko povedo tudi primerjave gospodinjstev z osebnim računalnikom glede na skupni mesečni dohodek gospodinjstva, saj je stopnja izobrazbe pogosto povezana tudi z razpoložljivimi finančnimi sredstvi. V gospodinjstvih z najnižjim dohodkom je bilo že v začetku spremljanja malo osebnih računalnikov, ta odstotek pa se je do leta 2000 komaj kaj popravil. Vsaka naslednja dohodkovna skupina je imela izhodiščno več osebnih računalnikov, v petih letih pa je delež hitreje naraščal v vsaki "višji" skupini. V najnižji dohodkovni skupini gospodinjstev je bilo leta 1996 malo pod 10 odstotki osebnih računalnikov, leta 2000 pa okrog 15. V drugi dohodkovni skupini gospodinjstev je bilo leta

Internet je največja zakladnica izobraževalnih vsebin.

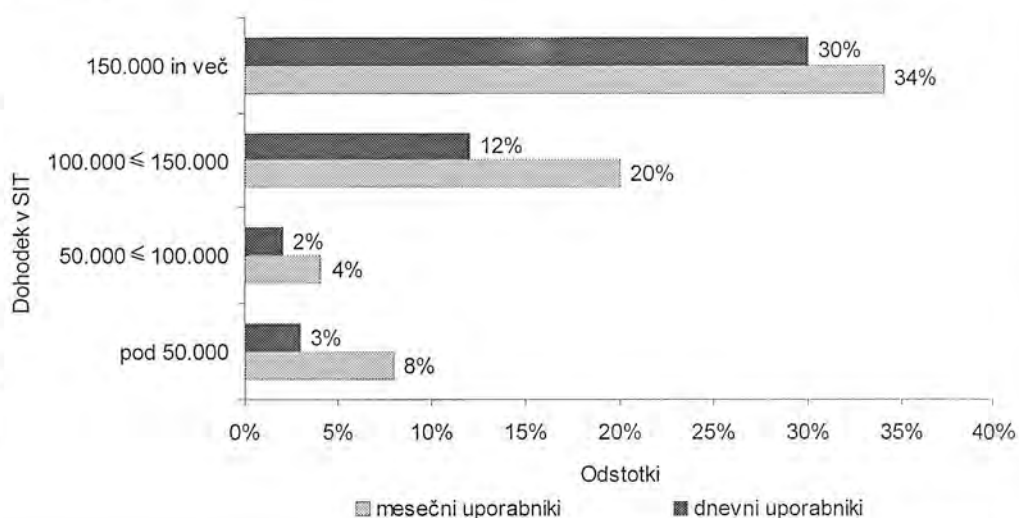

1996 malo nad 10 odstotkov osebnih računalnikov, čez štiri leta pa skoraj 40 odstotkov. V tretji dohodkovni skupini je bilo v prvem letu merjenja okrog 25 odstotkov osebnih računalnikov, leta 2000 pa polovica. V najvišji dohodkovni skupini je že leta 1996 z osebnim računalnikom razpolagala skoraj polovica gospodinjstev, leta 2000 pa 75 odstotkov. (Prav tam)

Tako od izobrazbe kot od dohodka je odvisen

tudi delež posameznikov, ki uporabljajo internet. Leta 1997 v nobeni od izobrazbenih skupin do vključno dokončane poklicne šole uporabniki niso dosegali 5 odstotkov, med srednješolsko izobraženimi je bilo nekaj pod 10 odstotki uporabnikov, med višje izobraženimi malo pod 20 odstotki, med visoko izobraženimi pa okoli 25 odstotkov. Do leta 2000 se delež uporabnikov v najnižjih izobrazbenih skupinah ni veliko povečal; po-

Grafikon 2:

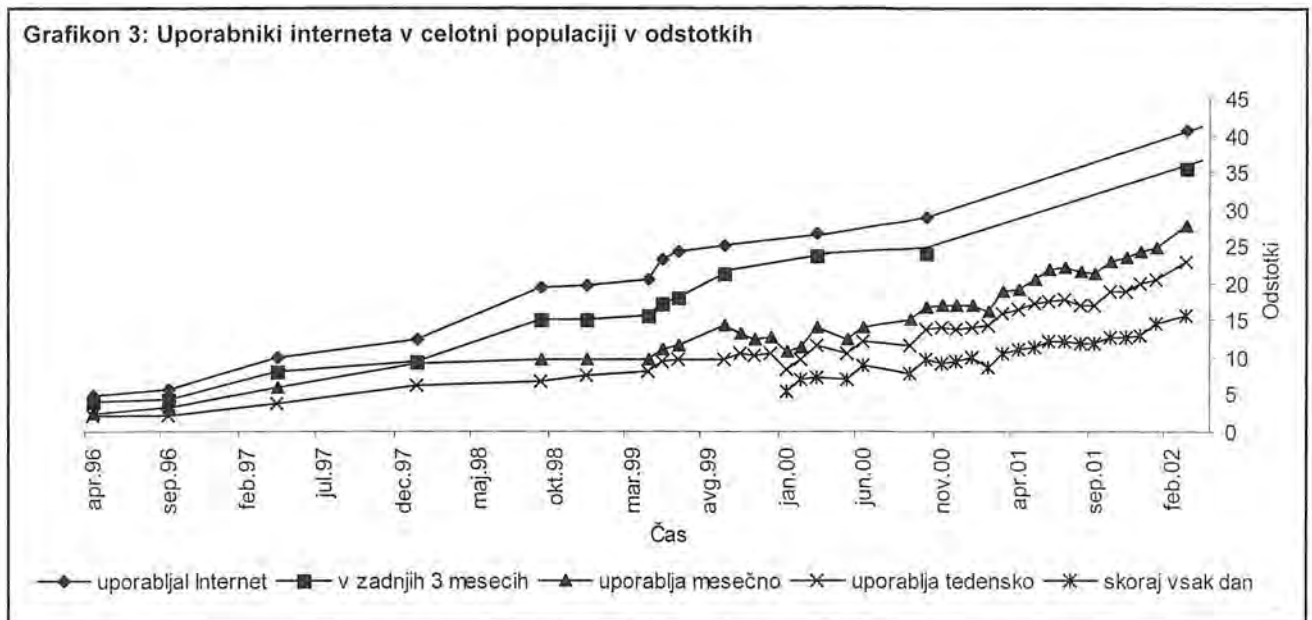
samezniki z nedokončano in dokončano osnovno šolo so le malo presegli 10 odstotkov, tisti s poklicno šolo pa niti tega ne. Med osebami s srednjo šolo se je delež uporabnikov povzpел na skoraj 30 odstotkov, med osebami z višjo izobrazbo na 45 odstotkov. Internet je leta 2000 uporabljalo 70 odstotkov visoko izobraženih. (Prav tam) Vidimo, da razlike ne le obstajajo, temveč se iz leta v leto povečujejo (prim. Vehovar in Vukčević, 2001, str. 5, 56).

Tudi glede na dohodek so med uporabniki interneta velike razlike. Med tistimi, ki mesečno razpolagajo z manj kot 50.000 tolarji, je mesečnih uporabnikov 8 odstotkov, dnevnih pa 3 odstotke. Manj, le 4 odstotke mesečno in 2 odstotka dnevno, uporabljajo internet osebe, ki imajo dohodke med 50.000 in 100.000 tolarji. Petina posameznikov, ki razpolagajo s sredstvi od 100.000 do 150.000 tolarjev, uporabljajo internet mesečno in 12 odstotkov dnevno. V medmrežje je vsaj enkrat mesečno povezanih tretjina oseb z najvišjimi dohodki (nad 150.000 tolarjev) in skoraj toliko tudi dnevno. (Vehovar in Kogovšek, RIS, 2000; V Poročilo ..., 2001,

str. 21) Za primerjavo tudi drugod ugotavljajo, da je zaostanek najresnejši pri 40 odstotkih najrevnejšega prebivalstva, med katerimi jih ima dostop do interneta manj kot desetina. (Education ..., 2001, str. 86)

Povezava med dohodki in izobrazbo ni vprašljiva (glej Statistične informacije, 2002, in Statistični letopis ..., 2001, tabela 13-05-01), dodatno pa se kaže v zmožnosti nakupa računalnika in priključitve na internet. Povedano se povezuje tudi z dostopom do interneta na delovnem mestu, saj so delovna mesta, kjer zaposleni imajo dostop, verjetno v povprečju bolje plačana od tistih, kjer zaposleni dostopa nimajo. (Prim. RIS ..., 2001, in Raba..., www.ris.org/si/ris2001/20010515_2.html) V Sloveniji preučujejo uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij in ugotavljajo značilnosti njihovih uporabnikov strokovnjaki na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani s projektom Raba interneta v Sloveniji (RIS). Tudi oni potrjujejo, da so razlike med različnimi skupinami uporabnikov velike, še posebej pa poudarjajo naraščanje teh razlik. Ugotavljajo, da "več kot tri četrtine uporabnikov interneta najdemo le

Grafikon 3: Uporabniki interneta v celotni populaciji v odstotkih

Kljub temu so strokovnjaki enotni, da naraščajoča uporaba informacijskih in komunikacijskih tehnologij povzroča povečevanje novih neenakosti v dostopu do učenja in priložnosti za delo. Posamezniki brez dostopa do informacijskih in komunikacijskih tehnologij in brez "informacijsko-komunikacijskih" spretnosti postajajo vse manj zmožni sodelovati v družbi znanja (knowledge-based society). (Education ..., 2001, str. 84) Rezultat je tako imenovani "digitalni razkorak". Digitalnemu razkoraku se bomo nekoliko podrobneje posvetili, saj predstavlja eno redkih področij, ki se neposredno povezuje z izobrazbo posameznika ter tako enopomensko deli ljudi, s čimer poleg obstoječih predstavlja še eno dimenzijo povečevanja razlik na podlagi izobrazbe.

v petini populacije, to je v segmentih, ki so opredeljeni z izobrazbo, starostjo, tipom krajevne skupnosti in dohodkom." (Vehovar in Vukčević, 2001, str. 6, 56)

"Digitalni razkorak" kot nova oblika družbenega razslojevanja.

Ob vseh teh podatkih ne moremo mimo dejstva, da dostop do interneta še vedno ni tudi zagotovilo, da ga bodo posamezniki izkoristili kot sredstvo izobraževanja. Pa vendar postavlja pri tem v slabši položaj (ali celo družbeno opredeljuje) tiste, ki dostopa nimajo. Razlike obstajajo tudi med uporabniki samimi. Leta 1996 so med uporabniki vse kategorije (tedenski in mesečni uporabniki, tisti, ki so internet uporabili v zadnjih treh mesecih, in tisti, ki so ga sploh uporabili) dosegale vrednosti pod 5 odstotkov, dnevni uporabniki pa praktično še niso obstajali (Raba ..., www.ris.org/indikatorji/osebe.html). V šestih letih so se te vrednosti bistveno povečale, od januarja 2000 beležijo tudi dnevne uporabnike. Razmerja med dnevnimi pa vse do tistih uporabnikov,

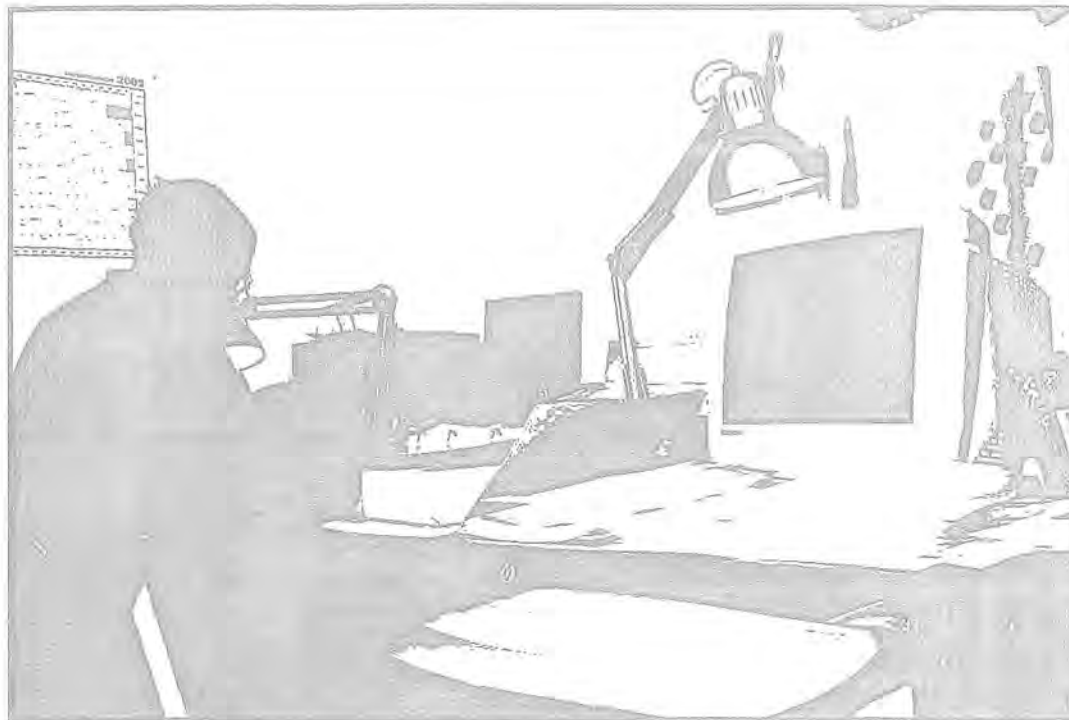
ki so internet vsaj že enkrat uporabili, so se povečala. Tudi če večina uporabnikov od vsega, kar ponuja internet, izkorišča le dodatno pot komuniciranja (elektronsko pošto), se s tem pojavljajo razlike.

DIGITALNI RAZKORAK

Opredelitve digitalnega razkoraka so različne, omenili bomo le njihove najpomembnejše elemente in tiste, ki zadevajo naše področje obravnave.

Termin digitalni razkorak oziroma digitalna ali informacijska ločnica (digital divide) se nanaša na razlike med posamezniki, gospodinjstvi, podjetji in geografskimi območji glede možnosti dostopa do informacijskih in komunikacijskih tehnologij ter njihove uporabe (Vehovar in Vukčević, 2001, str. 9). Digitalni razkorak torej predstavlja novo obliko družbenega razslojevanja in celo izključenost na podlagi neenakega dostopa do informacijskih in komunikacijskih tehnologij, posebej interneta. Obstaja odkrita zaskrbljenost, da digitalni razkorak izjemno hitro povečuje obstoječe socialne razlike. V literaturi, ki obravnava izobraževanje odraslih, tega tako neposredno ne zasledimo.

Povezava izobraževanja oziroma dostopa do znanja in socialnih razlik sega z raziskavami "naraščajočega razkoraka znanja" (increasing knowledge gap) v sedemdeseta leta; pri množičnih medijih ugotavljajo, da segmenti populacije z višjim družbenim statusom več pridobijo z njihovo uporabo kot tisti z nižjim statusom (prav tam). Kasneje se je tako razločevanje uveljavilo tudi (ali celo predvsem) pri uporabi informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Raziskovanje dejavnikov za nastanek digitalnega razkoraka zastavlja vprašanje, "ali internet, namesto da bi zmanjševal obstoječe delitve v družbi, le-te morda pogloblja" (prav tam, str. 10), in se s tem izrazito približa tudi problematiki vloge

izobraževanja odraslih danes: ali izobraževanje pomaga zmanjševati družbene razlike ali prispeva k njihovem razmahu.

Digitalni razkorak ima torej korenine v širših socialnih in ekonomskih problemih (Education ..., 2001, str. 89), pozornost pa se usmerja predvsem na vprašanje, ali razkorak povečuje obstoječe razlike v dohodkih in življenjski ravni (prav tam, str. 86). Tako kot drugje po svetu obstaja določen digitalni razkorak tudi v Sloveniji, kjer ima najmočnejši vpliv ravno izobrazba, sledita starost in dohodek (Vehovar in Vukčević, 2001, str. 3). Določen vpliv na povečevanje digitalnega razkoraka imajo tudi delovni status, tip naselja ..., regija, kar je vse večinoma posledica dejavnikov dohodka, izobrazbe in starosti (prav tam). S tem se na ravni uporabe interneta pokaže, kako močno so med seboj povezani vsi dejavniki, po katerih lahko sodimo o socialni pravičnosti dostopa do izobraževanja. S slabim dostopom se tako ne soočajo le gospodinjstva, tudi šole

in druge izobraževalne ustanove so "razmeroma slabo opremljene z računalniki, predvsem pa je raba interneta premalo integrirana v izobraževalni proces, zato šolajoče generacije boljšega dostopa v šolah niti ne pogrešajo" (prav tam, str. 6, 83–90).

Razlike v posedovanju osebnih računalnikov in razlike v dostopu do interneta od doma, z delovnega mesta ali v šoli je moč opredeliti še malo drugače. Pri posedovanju osebnih računalnikov v gospodinjstvih je med dvema sosednjima izobrazbenima skupinama zaostanek 4 do 5 let, razlika deležev pa znaša 10 do 20 odstotkov. (Vehovar in Vukčević, 2001, str. 4) Digitalni razkorak lahko merimo (in kronološko spremljamo njegovo dinamiko) tudi s preprostim izračunom razlike v odstotkih med različnimi skupinami uporabnikov. Tako spreminjanje digitalnega razkoraka računajo tudi v organizaciji OECD. (Prim. Education ..., 2001, str. 86) Iz podatkov, ki smo jih že interpretirali, tako vidimo, da je bila leta 1997 glede na raven

izobrazbe razlika med posamezniki z nedokončano šolo in najvišje izobraženimi, ki so imeli dostop do interneta, 22 odstotkov, leta 2000 pa že 59 odstotkov. In če smo pokazali, da se razlike povečujejo, se bodo tudi te, merjene v letih zaostajanja ali razlik v odstotkih uporabnikov glede na njihovo izobrazbo, verjetno še povečevale, saj revnejši, manj izobraženi in osebe z nižjimi dohodki vse težje dohitevajo posameznike z vsemi temi privilegiji.

Za "digitalno pismenost" potrebujemo denar!

V povezavi s tem odrasli tudi navajajo ovire za uporabo interneta, kjer prevladujejo stroški (predvsem stroški opreme, deloma tudi tekoči stroški), pomanjkanje vsebin in predsodki. (Vehovar in Vukčević, 2001, str. 9) Med spremenljivkami, ki najbolj statistično ločijo uporabnike interneta (predvsem od doma), je najbolj vztrajna prav izobrazba (prav tam, str. 79, 81), ki je z verjetnostjo dostopa do informacijskih in komunikacijskih tehnologij premosorazmerno povezana, do česar pride predvsem posredno, zaradi povezanosti stopnje izobrazbe z dohodkom (prav tam, str. 15).

SKLEP

Ugotavljamo, da višje stopnje izobrazbe pomenijo bistveno boljše izhodišče za uporabo sredstev komunikacije in izobraževalnih sredstev. Nižje izobraženi so ob tem pottisnjeni v neenakopraven položaj, saj svoja pomanjkljiva znanja veliko težje nadgrajujejo. Razlike med višje in nižje izobraženimi se na ta način ne le vzdržujejo, temveč povečujejo.

V prvem delu prispevka smo govorili o dostopu do sredstev komunikacije, v drugem delu v naslednji številki bomo to povezali s stopnjo pismenosti (v smislu soodvisnosti), oboje pa je izrazito odvisno od značilnosti posameznika, kot so stopnja izobrazbe, motivacija za učenje in izobraževanje, njegov delovni položaj, življenjska raven, mesto bivališča in podobno. Nekateri avtorji tako kot posledico individualnih sposobnosti razumejo tudi digitalni razkorak (Nurmela, J., Viherä, M. L. (2000): Communication Capability is an Intrinsic Determinant for the Information Society. Report. Helsinki. www.stepping-stones.de/frame_d.html, 15. februar 2001; po: Vehovar in Vukčević, 2001,

str. 16). Individualne sposobnosti opredeljujejo kot "komunikacijsko zmožnost" (communication capability), pri čemer naj bi bila komunikacijska zmožnost posameznikov "opredeljujoča lastnost" (intrinsic determinant) informacijske družbe. Zahtevani standardi komunikacijske zmožnosti se namreč spreminjajo hkrati z razvojem tehnologije, marginalizacija kritičnih skupin pa poteka tako na področju dostopa do tehnologij kot tudi na področju razvoja komunikacijskih zmožnosti posameznikov iz teh skupin.

S prikazom naraščajočih razlik med določenimi skupinami posameznikov, ki se tičejo njihove zmožnosti aktivnega sodelovanja v družbi, smo se dotaknili tudi področja pismenosti, ki dobiva nove vsebine, presega meje delovanja v lokalnem okolju in se s tem odpira v globalne razsežnosti. Na ta način še bolj razlikuje med tistimi, ki jim njihova stopnja pismenosti služi, da se lažje znajdejo med zahtevami vsakdana, ter onimi, katerih pisne spretnosti so pomanjkljive in jih pri nemotenem vključevanju v družbo ovirajo.

V drugem delu se bomo podobno, kot smo prikazali vpliv stopnje izobrazbe na uporabo interneta, tudi pri pismenosti zadržali bolj pri vidiku vpliva stopnje izobrazbe nanjo. Zanimalo nas bo, ali se razlike med višje in nižje izobraženimi povečujejo tudi na osnovi njihove ravni pismenosti, katere vse pomembnejša sestavina postaja tudi informacijsko-komunikacijska pismenost.

LITERATURA:

- Education policy analysis, 2001. Education and skills (2001). Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD.
- Erjavec, K. (1999a). Medijska pismenost. Kakšno znanje potrebuje državljan v "medijski družbi"? Andragoška spoznanja. Letnik 5, št. 3, str. 55–60.
- Erjavec, K. (1999b). Vzgoja za medije. Medijska pismenost in aktivno državljanstvo. Andragoška spoznanja. Letnik 5, št. 4, str. 39–42.
- Findeisen, D. (1998). O kulturi in izobraževanju odraslih. Usposobljenost za kulturo. Andragoška spoznanja. Letnik 4, št. 1–2, str. 4–7.
- Findeisen, D. (1999). So naše ciljne skupine res nedosegljive? Priprava strategije odnosov z javnostmi v izobraževalni organizaciji. Andragoška spoznanja. Letnik 5, št. 2, str. 85–93.
- Kelava, P. (2003). Izobraževanje odraslih in socialno razslojevanje. Diplomsko delo. Ljubljana: samozaložba.
- Mirčeva, J. (2001). Vključenost odraslih v Sloveniji v programih izobraževanja v prihodnosti. V: Mohorčič Špolar, V. A. in sod. (ur.) Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih. Zbirka Študije in raziskave. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije, str. 142–173.
- Poročilo o človekovem razvoju. Slovenija 2000–2001. (2001). Hanžek, M., Gregorčič, M. in sod. (ur.). Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
- Raba interneta v Sloveniji.
www.ris.org/indikatorji/osebe.html,
www.ris.org/indikatorji/gosp1099.html,
www.ris.org/si/ris2001/20010515_2.html,
www.ris.org/id/dig_razkorak.htm in
www.ris.org/id/digital.ppt.
- Radovan, M., Vilić Klenovšek, T. (2001). Razlogi za izobraževanje in pomoč odraslim pri učenju. V Mohorčič Špolar, V. A. in sod. (ur.) Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih. Zbirka Študije in raziskave. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije, str. 102–128.
- RIS 2000/2001 – Podjetja. Internet & informacijsko-komunikacijske tehnologije (2001). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko, Projekt RIS. www.ris.org/si/ris99/internet%20in%20info%20tehnologija.htm.
- Statistične informacije. (2002). Št. 71. [(7) Trg dela. Št. 6.] 14. marec 2002. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Statistični letopis 2000. (2001). Ljubljana: Statistični urad RS.
www.sigov.si/zrs/leto01/12,
www.sigov.si/zrs/leto01/13,
www.sigov.si/zrs/leto01/14, www.sigov.si/zrs/leto01/15,
in www.sigov.si/zrs/leto01/34.
- Vehovar, V., Vukčević, K. (2001). Digitalni razkorak

– Slovenija 2001. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko, Projekt RIS.

www.ris.org/publikacije/ff_digitalni_razkorak_2001_oktober2001.pdf.

Vrabič, G., Klobučar, T. (2001). Izmenjava učnega gradiva za potrebe e-izobraževanja. *Andragoška spoznanja*. Letnik 7, št. 4, str. 110–113.

Vseživljenjsko učenje: prispevek izobraževalnih sistemov v državah članicah Evropske unije. (2002). Rezultati študije Eurydice. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.

Židan, A. (1997). Razvoj samoizobraževalne kulture v družboslovju. Sprotno spremljanje družboslovnih informacij. *Andragoška spoznanja*. Letnik 3, št. 2, str. 31–33.